

Kosken kuohuja

SAKARI NUPPONEN

Pääjohtaja emeritus Heikki Kosken katsaus Alkon ja Alkoholiliikkeen historiaan (YP 1/2012) oli kerrassaan mainiota luettavaa; ansiokas artikkeli antoi jopa alaa pitkään seuranneelle journalistille uutta sekä palautti mieleen jo monia nykymenossa unohtuneita faktoja.

Yhdenasianliikkeen kannattajana allekirjoittanut ei voi olla puuttumatta yhteen asiaan. Mikä johtikaan III-oluen suosion nousuun ja IV-oluen myynnin romahdukseen 1990-luvun alussa ja minkälaisin muin kuin alkoholipoliittisin perustein?

Selvittäessään Alkon hallintoneuvoston hinnoittelu- ja anniskelukorvauspäätöksiä 1980- ja 1990 -lukujen taitteessa Koski toistaa väitteen suomalaisten erikoisen vahvasta olutmausta. Makumme ja kulutuksemme olivat hänen mukaansa vahvempia kuin Euroopassa. Tätä tosiasiaa Kosken mukaan myös rummutettiin julkisuudessa.

Väitän vastaan, ja en väitää vastaan.

Ei ole olemassa yhtenäistä eurooppalaista olutkulttuuria, jos sillä tarkoitetaan yhtenäistä kulutuksen rakennetta. Ei ole olemassa edes yhtenäistä saksalaista olutkulttuuria, vaikka moni varmaan erehtyy luomaan nahkahousuisen vas-kimusiikki-makkarastereotypian.

Pohjoinen Saksa pilsnereineen, Düsseldorf Alt-oluineen sekä Köln ja Bonn Kölsch-oluineen ovat kaikki omaleimaisia ja keskenään erilaisia.

Etelässä on Baijeri, jossa normaalin vaalean, makeahkon ja vähän humaloidun Hellesin lisäksi suositaan perinteisesti vehnäoluita, juhlavia Märzen-oluita ja erikoisvahvoja Doppelbock-oluita.

Frankenissa sukelletaan vielä syvemmälle kellariloluiden ja savuoluiden maailmaan. Paikallinen erikoisuus on *ungespundet*, tuttavallisesti ”U” – aina tuore lähiolut.

Euroopassa ei ole kahta samanlaista olutmaata, mutta on helppo nimetä ääripäitä. Belgialainen – suorastaan villi – oluiden kirjo on vasta-

kohta Kreikalle, jossa pari suurta panimoa tuottaa muutamaa suurta merkkiä. Irlanti, jossa oluet juodaan 80-prosenttisesti pubissa, on vertailussa täydellinen vastinpari Ruotsille ja Suomelle, jossa ne nautitaan 80-prosenttisesti kotona.

Näin oli vuonna 1990 – eikä se ole siitä paljon muuttunut, vaikka juomatavat ovat kaikkialla hivenen eurooppalaistuneet eli sisämarkkinoiden takia samankaltaistuneet.

Entä miten vahvaa olutta ne eurooppalaiset joivat ennen kuin meistäkin tuli niitä eurooppalaisia? Hankala tarkkaan selvittää. Vai pitäisikö sanoa, että kysymys on väärä ellei suorastaan irvokas.

Kaivan hyllystäni Michael Jacksonin *Suuren Olutkirjan* (Gummerus 1990), joka julkaistiin alkuperäiskielellä nimeltä *The New World Guide to Beer 1988*. Aineisto on tätä vanhempaa – noin 15 vuoden keruun ajalta.

Brittiläisiä oluita Jackson mittaa ominaispainoilla ja muita Euroopan oluita lähinnä kantavierrevahvuuksilla. Toki näistäkin voi ammattimies tai harjaantunut harrastaja vetää johtopäätökset myös oluen mahdollisesta alkoholisisällöstä.

Meiltä Suomesta ja Ruotsista Jackson selittää lukijoilleen juurta jaksan eriskummalliset veroluokat ja kääntää ne myös kantavierrevahvuuksiksi sekä ominaispainoiksi.

Alkoholipitoisuus ei olekaan tärkein asia elämää suurempia oluita esiteltäessä.

”Väkevyyks ei ole laadun mitta. Kaikki suuret olutmaat tuottavat niin mietoja kuin äärimmäisen väkeviä oluita. Sormituntumalla: kantavier-teeltään klassisessa pilsener-olutpullossa on saman verran alkoholia kuin kohtuullisessa viinilasissa tai viinaryypyssä”, Jackson kirjoittaa.

Koska kirja on kuitenkin perusteos, se antaa lukijalle tarkan muuntotaulukon vierteen ominaispainon, kantavierteen vahvuuden sekä pai-

no- ja tilavuusprosenttien pätevään vertailuun. Tästä taulukosta olen poiminut eurooppalaiset oluttyylit miedoimmasta vahvimpaan tilavuusprosenttien mukaan:

2,5–3 Berliner Weisse.

2,5–3,75 Brittiläinen mild.

3,2–3,9 Tavalliset brittilagerit.

3,5–4 Brittiläinen tavallinen bitter sekä normaalit portterit ja stoutit.

4,6–5,6 Eurooppalaiset lagerit sekä tavalliset belgialaiset alet ja lambicet.

5–5,25 Useimmat vehnäolut.

5,5–5,7 Saksalainen Märzenbier.

5,5–7,4 Jotkut export-stoutit, brittiläiset old alet ja erikoisalet.

6,7–7,25 Saksalainen Bock.

6,8–8,75 Tavallinen saksalainen Doppelbock ja erikoisvahvat lagerit.

6,0–11 Tavalliset barley winet sekä Baltian portterit ja imperial stoutit.

12,5–15+ Old alejen, barley wine'en ja Doppelbockien erikoisvahvat muunnelmät.

Provokatiivisesti olen lihavoinut meillä suosituimman oluttyypin, eurooppalaisen lager-oluen, jonka vahvuus oli siis vuosina 1973–1988 meikäläisen vahvan III-oluen ja vahvan IV-oluen välimaastossa.

Lähdettä Jackson ei mainitse. Ei tarvitse. Tieto perustuu jalkatyöhön ja siihen, mitä hän on kirjannut ylös tutkimusmatkoillaan, joista eksoottisimpia on käynti neuvostoaikaisessa Tarton panimossa.

Ja kuin sattumalta olin itse tallettanut noilta samoilta vuosilta Jacksonin kirjan kirjanmerkiksi Münchenin Schwabingissa toimineen Haus der 111 Biere -olutravintolan olutlistan. Meillähän tuollainen 25 eri maasta olutta tarjoava ravintola olisi ollut kummajainen tuohon aikaan. Kummajainen se oli toki Baijerissakin, missä oli totuttu juomaan omaa olutta.

111 oluesta vain viidestä mainittiin kantavierrevahvuus, kuten esimerkiksi EKU Kulminator 28 % ja Reichelbrau Eisbock 24 %. Kumpikin oli Münchenissä "tuontitavaraa" toisesta panimo- ja mallastamokaupungista Kulmbachista.

Yhdestäkään erikoisravintolan 111 oluesta ei mainittu alkoholipitoisuutta, mutta noista edellä esitetyistä kantavierteistä voi päätellä, että parissa tapauksessa oli kyse vahvoista oluista.

Toisen Jacksonia täydentävän tilastoaineiston löysin sattumalta. Paperilappuset toimittivat nekin kirjanmerkin paikkaa – erään toisen olut-

opuksen välissä.

Aineisto on helsinkiläisen olutravintola One Pintin Oktoberfestien olutlistat vuosilta 2000, 2002, 2003, 2004 ja 2005.

Ne katsovat taaksepäin, koska paikan isäntä Markku Korhonen on käynyt itse keräämässä ja maahantuomassa kymmenien panimoiden tuotteita etupäässä Baijerista ja Frankenista, mutta myös Tshekistä. Joukossa on perinteisten perheyriyten ja jopa nunnaluostarin panemia oluita.

Listat katsovat taaksepäin, koska nämä oluet on tehty niin kuin ne on tehty aina ennenkin. Oluiden vahvuutta eivät ole ohjanneet veroluokat, koska kevyt saksalainen olutvero kiristyy tasaisesti kantavierteen noustessa. Hehtolitrasta olutta maksetaan 0,787 euron valmistevero jokaista kantavierreastetta kohti. 100 litrasta Helleä tai pils-tyyppistä olutta maksetaan valmisteveroa 7,87–9,44 euroa. Meillä vastaava vero peritään 5,5–6,5 litrasta olutta.

Saksassa pienpanimot (alle 20 miljoonaa litraa vuodessa tuottavat) ovat saaneet 16–44 prosentin huojennuksen muutenkin matalaan valmisteveroon, mikä on osaltaan suojellut erityisesti vanhan käsityömaisen valmistuksen säilymistä.

Päinvastoin kuin lähtömaassa, täällä Suomessa Oktoberfestin olutlistaan on merkitty oleellisena tietona myös alkoholipitoisuus. Tukkimiehen kirjanpito osoittaa (osa oluista esiintyy listalla useampana kuin yhtenä vuonna) seuraavaa:

3,5 % tai alle: 2 kpl

3,6–4,7 %: 55 kpl

4,8–5,5 %: 296 kpl

5,6–6,9 %: 55 kpl

7,0 % tai yli: 23 kpl

Vertailun mediaaniluku on 5,1 %. Aritmeettinen keskiarvo nousee reippaasti sen päälle johtuen muutamista erikoisvahvoista oluista. Joten olkoon se omassa arvossaan.

Yleisin vahvuus on 4,9 %, josta on havaintoja 53 kappaletta. Toisena tulee 5,0 % (50 kpl) ja kolmantena 5,2 % (48 kpl).

Keskioluen niin kutsuttu laimentaminen näyttäisi olevan kauhistus siellä, mistä teollinen olut nykymuodossaan Suomeen on tullut. Onhan merkittävä osa panimomestareistamme kautta vuosikymmenten saanut koulutuksen Saksassa ja nimenomaan Baijerissa.

Baijerilaisen Weihenstephanin yliopiston on käynyt nykymestareista muun muassa Koffin Tapio Kangas-Heiska. Weihenstephanista haki hiihansäntä aikanaan myös Pyynikin Amiraali-oluen

(5,25 %) luoja, panimomestari Wolfgang Paulus.

Tämä Amiraali, jota Pyynikki valmisti Alkon luvalla, oli yksi Kosken eurooppalaisen veropoliitiikan uhreja. Amiraalilla oli parhaimmillaan omilla kotikonnuillaan ravintoloissa jopa 50 prosentin markkinaosuus.

Maitokauppavahvuinen Kippari III ei koskaan ollut myyntimenestys, eikä sitä pelastanut nimenmuutos Amiraaliksi. Kun kansa siirtyi Alkon ohjauksessa ja laman ahdingossa A-oluesta kolmoseen, viimeistään silloin oli Koffin ostaman Pyynikin kohtalo sinetöity. Panimo kylmeni 1992. Tuliko Eurooppa?